

Katyn 1940 : historien om en forbrydelse

Thomas Urban (f. 1954)

Bog På baggrund af bl.a. øjenvidneberetninger og andre kilder, kastes lys over Katyn-massakren, hvor tusindvis af polske officerer og tjenestemænd blev myrdet på Stalins ordre, og ikke mindst over de mange løgne, unøjagtigheder og det politiske spil, som har fulgt i kølvandet.

Emner: den 2. verdenskrig; historie; krigsforbrydelser; massakrer; Katyn; Polen; Sovjetunionen; 1940-1949

Materiale vurdering

Kort om bogen

Saglig og indfølelse beskrivelse af begivenhederne før og efter Katyn-massakren, hvor tusindvis af polske officerer og tjenestemænd blev myrdet på Stalins ordre. For historisk interesserede.

Beskrivelse

I 1943 opdagede den tyske besættelsesmagt en række massegrave med flere end 4000 polske officerer i skovene ved Katyn. Stalin beskyldte nazisterne for forbrydelsen, mens Goebbels forsøgte at udnytte begivenheden til at drive en kile ind mellem de allierede. Han hentede en række eksperter fra tredjestater, og de påviste, at NKVD, det hemmelige sovjetiske politi, stod bag massakren. Thomas Urban, der fra 1988-2012 fungerede som østeuropakorrespondent for "Süddeutsche Zeitung" rekonstruerer i dette værk begivenhederne fra 1940, hvor i alt omkring 25.000 polske officerer, tjenestemænd og intellektuelle blev myrdet på Stalins ordre. Han redegør også for massakrens eftervirkninger og de uafklarede forhold som fortsat stiller sig i vejen for en forsoning mellem Polen og Rusland. Med noter, personindeks og litteraturliste.

Vurdering

Et vigtigt og yderst velfunderet værk, som på baggrund af bl.a. øjenvidneberetninger og andre gode kilder, kaster lys over en afskyelig forbrydelse og ikke mindst de mange løgne, unøjagtigheder og det politiske spil, som har fulgt i kølvandet. Oversat til fint, flydende dansk af Jens Ellekær.

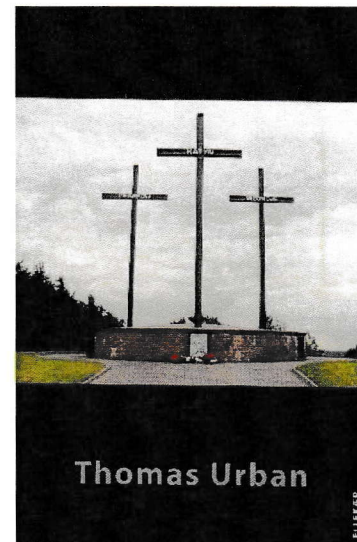
Andre bøger om samme emne

Urbans bog er et hovedværk om Katyn. Kraniet fra Katyn behandler også emnet, centreret omkring identifikationen af det kranium, som den danske læge Helge Tramsen tog med hjem derfra.

Til bibliotekaren

Anbefales varmt.

Materialet er vurderet af: Thomas Ry Andersen

Sprog: Dansk

1. oplag (2017)

Ellekær (2017)

ISBN: 9788792173317

Faustnummer: 53624308

Opstilling: 91.93

Originaltitel: Katyn 1940

[Forrige artikel](#)

Katyn 1940 – historien om en forbrydelse

Kategori: *Anmeldelser*

Visninger: 116

Del artikel:

Thomas Urban

Katyn 1940 – historien om en forbrydelse

fra tysk ved Jens Ellekær

Forlaget Ellekær 2017

288 sider ill. 1 kort. 245 kr.

Af *Thomas Petersen, univ. lektor emer.*

Forstemmende, grusomt og ualmindelig kynisk. Ord slår ikke til, når man læser denne bog. Fortielser, bedrag og løgne. Disse begreber er nærliggende, men er alligevel uhyggeligt fattige, når man i bogen følger forfatterens afdækning af en forbrydelse, der som mål havde fysisk at udslette store dele af et folks intellektuelle potentiale. Ord slår ikke til, når man skræller forbrydelsens enkelte lag af og nærmer sig sandheden. Og alligevel kender vi endnu ikke hele sandheden. De sidste lag skal formodentlig findes i russiske arkiver.

På min daværende svigerfars arbejdsplads, politigården i Tønder, stod en reol, der rummede bøger, tyskerne i 1945 havde efterladt. Blandt dem fandt jeg i begyndelsen af 1960'erne en bog, som fangede min interesse. Udgivet under krigen af Joseph Goebbels's propagandaministerium og omhandlende tyske fund af angiveligt polske massegrave i Rusland. Men tidsånden var ikke med Goebbels. Hvem troede på ham så kort efter 1945,

og bogen forsvandt i mine gemmefiler. For først nu at dukke frem af glemslen. I form af en vel researchet ny bog om begivenhederne den gang.

Rigtigt var det, at tyske soldater i det tidlige forår 1943 opdagede en række massegrave ved den lille by Katyn i nærheden af den vestrussiske by Smolensk. Gravene viste sig at indeholde flere end 4.000 lig i polske officersuniformer. De tyske undersøgelser den gang indikerede, at det drejede sig om polske officerer, som efter Sovjetunionens korte krig mod Polen i september 1939 var havnet i sovjetisk krigsfangenskab, og at de var blevet dræbt med nakkeskud i foråret 1940. Tyskerne øjnede den gang en mulighed for at skabe splid blandt de allierede, hvilket dog ikke lykkedes. Sovjetrusserne påstod hårdnakket, at polakkerne var blevet dræbt af tyskerne i sommeren 1941 efter det tyske angreb på Sovjetunionen den 22. juni. Og deres allierede troede på dem. Eller også var sagen for lille, sammenlignet med krigens store spørgsmål og ikke mindst sammenholdet i alliancen.

Katyn-massakren – begrebet omfatter i dag Sovjetunionens mord på omkring 25.000 polske officerer og andre tjenestemænd – skabte hos efterkrigstidens polakker en øget og i historisk perspektiv gentagen mistro overfor naboen mod øst. Massakren skabte endvidere under den kolde krigs vilkår gennem et halvt århundrede stærke internationale kontroverser, idet Sovjetunionen helt frem til sin opløsning i 1991 fastholdt, at tyskerne stod bag forbrydelsen. Først så sent som i 1992 udleverede Sovjetunionens arvtager i form af Rusland og dets folkevalgte præsident Boris Jeltsin endelig kopier af de sovjetiske dokumenter, der lå til grund for drabene.

På basis af et bredt og centralt kildemateriale beretter den tyske historiker og slavist Thomas Urban om begivenhederne før og efter massakren og redegør for de uafklarede forhold, der stadig står i vejen for en forsoning mellem Polen og Rusland. Bogen er vel disponeret, og dens indhold følger ligeligt to forskellige spor. Forbrydelsen som sådan, efterfulgt af den lange besværlige vej til dens fulde opklaring.

Bogens forfatter, Thomas Urban, blev født 1954 i Leipzig i det daværende DDR. Men allerede året efter flygtede familien til Vesten, hvor Urban voksede op i nærheden af Köln. Efter universitetsstudier i tysk, slavisk filologi og østeuropæisk historie samt journalistik kom han ind i medieverdenen, og han arbejdede indtil 2012 som Østeuropa-korrespondent på Süddeutsche Zeitung. Urbans forældre forlod oprindelig det tyske Breslau i Schlesien, mens hans hustru stammer fra samme by – nu under dens polske navn, Wrocław og beliggende i polske Slak, fortidens Schlesien. Blandt Urbans øvrige publikationer skal især fremhæves den ligeledes vel researchede "Tabet. Fordrivelsen af tyskere og polakker i det 20. århundrede" fra 2012 (anmeldt på historie-online). <http://www.historie-online.dk/boger/tabet-1353>

Katyn er for Urban ikke blot et geografisk sted på et landkort – beliggende i den vestlige del af Rusland. Navnet er for ham også synonymt med såvel en forbrydelse som en løgn. Forbrydelsen bestod i mordet på omkring 25.000 polske officerer, tjenestemænd og intellektuelle, som var blevet begravet og forsøgt gemt og glemt - hovedsageligt på tre forskellige lokaliteter i Rusland og Ukraine. Mens løgngen bestod i den langvarige sovjetiske benægtelse af forbrydelsen – på trods af sikre vidnesbyrd om dens eksistens og omfang. Som følge af såvel forbrydelsen som løgngen fandt som nævnt sympati for det sovjetiske system aldrig fodfæste i Polen. "Sandheden om Katyn" handlede ikke blot om en lokalitet med 4.000 lig 15 km. vest for Smolensk. Den blev også en fælles benævnelse for drabet på alle de 25.000 lig, man fandt de tre nævnte steder. Endelig blev "sandheden om Katyn" et fast element i den polske selvforståelse, som den for eksempel blev udtrykt i fagforeningen Solidarnosc fra 1980 og dens frihedskamp.

De allerfleste af de polakker, der var blevet taget til fange i forbindelse med den sovjetiske invasion i de østpolske områder i henhold til de hemmelige tysk-sovjetiske aftaler fra 1939, blev fordelt på tre lejre. Koselsk, Starobelsk og Ostasjkov. For hver enkelt fange blev der

oprettet et dossier. Målet var at opdele fangerne i tre grupper – hhv. fjendtligt og positivt indstillede overfor samarbejde samt en gruppe af ubeslutsomme, og som derfor måske kunne overtales til samarbejde med russerne. Men resultatet viste sig at være magert. Kun et meget lille antal var indstillet på samarbejde. På baggrund af dette pauvre resultat udarbejdede chefen for NKVD, Lavrentij Beria, den 5. marts 1940 en rapport med nummeret 144 til partiets Politbureau. Heri indstillede han 25.000 militære og politiske fanger til lovens højeste straf - skydning. Indstillingen er gengivet i bogen (side 39), forsynet med Politbureau-medlemmernes yderst nonchalante underskrifter. Fire egenhændigt (Stalin, Vorosjilov, Molotov og Mikojan), mens to var blevet indhentet telefonisk (Kalinin og Kaganovitj). Det er denne kollektive dødsdom, som i 1992 endelig blev udleveret til polakkerne. Læsningen af den er stærke sager. Og indtrykket bliver endnu stærkere, når forfatteren efterfølgende næsten klinisk redegør for selve henrettelsen.

Mens fangerne bibringes det indtryk, at deres frihed og hjemsendelse er nært forestående, transporteres de i stedet fra fangelejren til nærmeste by, Kalinin, Smolensk og Kharkiv, hvor henrettelsen finder sted. Man havde forsøgt at berolige fangerne med forsikringer om, at Polen atter skulle blive et stærkt land, der sammen med sovjetfolket skulle knuse den tyske fascisme. Men sandheden var en helt anden. Og den fortæller forfatteren nøgternt og grusomt. Han fører sine læsere helt ind i dødens maskinrum. En af fangerne fortalte desperat, at han i sit bælte havde indsyet guldrubler. I håb om, at det kunne ændre dommen. "Og der kom --- 25 til 30 guldrubler fra zartiden for dagen; statsadvokaten indkasserede det værdifulde fund. Men fangen blev som alle andre før og efter ham ført gennem korridoren og ind i dødscellen, hvor Blokhin stod bag en dør og øjeblikkelig skød", (side 53). Først havde han iført sig "sin specialdragt: en brun læderhætte, et langt brunt læderforklæde, brune læderhandsker med manchetter op til albuerne. På mig gjorde dette et gevaldigt indtryk – foran mig stod en bøddel", som et vidne, en major i NKVD, har berettet.

Nævnte Blokhin var en erfaren herre, havde også været aktiv allerede under de store udrensninger, hvor han personligt havde skudt f.eks. marskal Mikhail Tukhatjevskij, forfatteren Isaak Babel og teatermanden Vsevolod Mejerhold. Blokhin brugte ikke sovjetiske pistoler, men de mere funktionsduelige tyske af mærket Walther. En kendsgerning, der i første omgang var blevet brugt af russerne for at dokumentere, at tyskerne var den skyldige part. Mens sandheden var, at det var den russiske bøddel, der medbragte en hel kuffert, fyldt af Walther-pistoler. Med henblik på at kunne skifte, når våbnene blev for varme.

Det lille familieejede forlag Ellekær og dets diminutive stab fortjener ros for at have beriget det danske bogmarked med denne bog. Også forfatteren fortjener ros for at have skrevet et værk, der på videnskabelig basis reder trådene ud i en sag, der alt for længe har været kastebold i ideologiske og politisk bestemte stridigheder. Kan derfor varmt anbefales.

Historie-online.dk, den 22. november 2017

[□ Forrige artikel](#)

SE RELATEREDE ARTIKLER

18.11.2017 KL. 10:45

Ny spændende bog fortæller om den historiske kampplads Katyn

I 1940 blev mere end 25.000 polske officerer, tjenestemænd og intellektuelle henrettet ved nakkeskud. Ny bog fortæller om grusomheden og dens følger.

Den internationale lægekommission: Dr. Ferenc Orsós i færd med at undersøge et lig, mens dr. François Naville fra universitetet i Genève (med cigaret) og Helge Tramsen fra universitetet i København (med pibe) ser til. Foto: Imperial War Museum/fra bogen

ANDEN VERDENSKRIG HISTORIE SOVJETUNIONEN

MIKAEL BUSCH

HISTORIE

Thomas Urban

Katyn 1940 – historien om en forbrydelse

Oversat fra tysk af Jens Ellekær

289 sider, 245 kr.

Forlaget Ellekær

Den 5. marts 1940 godkendte politbureauet i Sovjetunionens kommunistiske parti beslutning nr. 144. Beslutningen, som var foranlediget af folkekommissæren for indre anliggender, Lavrentij Beria, var at idømme 25.700 mænd i den del af Polen, som var besat af Sovjetunionen, ”den højeste straf”. De mange mænd, som for en stor dels vedkommende tilhørte ledelseslaget i Polen – officerer, tjenestemænd og intellektuelle – blev i løbet af foråret 1940 transporteret til tre forskellige eksekutionssteder, hvor de blev likvideret med nakkeskud af folk fra Stalins hemmelige politi, NKVD, forløberen for KGB.

Masselikvideringen skulle få vidtrækkende konsekvenser. Den i forvejen dybe psykologiske kløft mellem russere og polakker blev endnu dybere. Konsekvenserne af beslutning nr. 144 mærkes den dag i dag.

Stadig uafklaret

I foråret 1943 opdagede soldater fra den tyske værnemagt ved et tilfælde et af de tre eksekutionssteder, en række massegrave ved den lille by Katyn i nærheden af Smolensk. Joseph Goebbels så en mulighed for at drive en kile ind mellem de allierede. Han inviterede en international ekspertdelegation, herunder danskeren Helge Tramsen, til Katyn for at dokumentere forbrydelsen.

”Forbrydelsen i Katyn” var blevet et begreb og en historisk kampplads. Under Nürnbergprocessen led Kreml et nederlag, da det ikke lykkedes at tørre forbrydelsen af på tyskerne. Under Den Kolde Krig var Katyn til stadighed et vigtigt tema i mediernes stedfortræderkrig. Først efter Murens fald og opløsningen af Sovjetunionen udleverede Rusland kopier af de dokumenter, der lå til grund for drabene 50 år tidligere. Vladimir Putin har dog bragt den videre efterforskning i sagen til ophør.

Der er stadig en række uafklarede forhold, der stiller sig i vejen for en forsoning mellem Polen og Rusland.

Forlæggeren Jens Ellekær har selv oversat en særdeles velresearchet bog af den tyske slavist Thomas Urban om forbrydelsen i Katyn. En anden gang bør Ellekær oversætte tungt virkende tyske participialkonstruktioner – »det af Moskva med tvang gennemførte system ...« etc. – til et mere smidigt dansk. Men hans evne til at identificere og udgive væsentlige værker fortjener stor anerkendelse.

SE OGSÅ

Aktuel viden

TILMELD NYHEDSBREV

Katyn 1940 – historien om en forbrydelse

Bog anmeldelse

Poul Grooss
Kommandør
Pensioneret

0 kommentarer Publiceret 06/04 2018

Del:

Tweet

Share

Emneord

Historie

Militærhistorie

Lige nu i debatten

Uddannelse

Hvad er Krigsførelsens kredsløb og hvad kan vi med det

Militærhistorie

Bogtyvene - Jagten på forsvundne biblioteker

Militærhistorie

Sønderborgs Soldater. Kasernen i Sønderborg 1907-2014

Militærhistorie

Generalforsamlingen for Det Krigsvidenskabelige Selskab 2017

Forsvaret

Micro Air Defence – en ny

KATYN 1940

– historien om en forbrydelse

Thomas Urban

ELLEKÆR

Forfatter: Thomas Urban

Forlag: Ellekær

Diverse: Oversat fra tysk af Jans Ellekær, Udgivet 24. oktober 2017; 289 sider; Illustreret; Pris: 245 kr.

Anmelder: Poul Grooss, Kommandør (pens.)

Bogens forfatter er tysk journalist med en fortid som østeuropakorrespondent for Süddeutsche Zeitung gennem knap 25 år. Han har med sin store erfaring kunnet dykke ned i en af de værste forbrydelser i det 20. århundrede, indsamle sagens fakta og stykke det hele sammen til en fortløbende beretning. Mange af bogens detaljer om begivenhederne i 1939-1940 er først dukket op efter Sovjetunionens sammenbrud i begyndelsen af 1990'erne.

I bogens forord redegør forfatteren for nogle af de vigtigste begivenheder i forbindelse med Polens historie under Den anden Verdenskrig. Løgner indgik som et kerneelement i Lenins og Stalins systemer, og det gjorde den i mere end

50 år, især omkring hele Katyn-sagen. Desuden redegøres for de vestallierede lederes holdninger til Stalin. Det lykkedes for ham totalt at udmanøvrere dem med hensyn til Østeuropa mod krigens slutning. Bogen redegør på udmærket vis for de polske eksilpolitikeres problemer under krigen: Forholdet til Stalin, østgrænsen, polsk territorium efter krigen og relationerne til Churchill og Roosevelt.

Katyn-sagen har sit navn fra de tyske troppers fund af massegrave nær landsbyen Katyn, ca. 20 km vest for Smolensk i Hviderusland i 1943. Her fandt tyskerne ligene af ca. 3.000 polske officerer. Sagen dækker over et meget større kompleks af systematiske masse mord på polske officerer, reserveofficerer, politifolk, intellektuelle, meningsdannere og mange andre, i alt ca. 25.000 personer. Mordene blev udført i forskellige lejre af Stalins hemmelige politi, NKVD. Da tyskerne opdagede de første massegrave, så blev hele det store propagandaapparat under Joseph Goebbels sat i værk: Man vidste med det samme, at her havde Stalin begået en forbrydelse, hvis afsløring ville kunne så splid mellem ham og de to vestallierede ledere, præsident Franklin D. Roosevelt og premierminister Winston Churchill. For Stalin gjaldt det om at skyde skylden på tyskerne, og det krævede fremskaffelse af vidner og fabrikation af nogle beviser. Det blev chefen for NKVD, Lavrentij Beria, straks sat i sving med. Beria kunne sætte sin næstkommanderende, Vsevelod Merkulov, til det, og han var sådan set særdeles egnet til opgaven, for det var ham, som havde stået for "de praktiske ting" i forbindelse med organiseringen af masse mordet.

Der er ikke så mange bøger på dansk om Katyn-sagen, men denne bog gennemgår alle aspekter af denne politisk komplicerede sag. Alle polakker har siden krigen vidst, at det var Sovjetunionen, som stod bag ugeringen, men det var først den 14. oktober 1992, at der kom en erkendelse. Mikhail Gorbatsjov havde overladt magten til Boris Yeltsin, og i pengeskabet lå Stalins ordre om at henrette de ca. 25.000 tilfangetagne polakker. Foran rullende kameraer fik Polens nye præsident Lech Walesa overrakt en kopi, hvor man kunne læse underskrifterne fra Stalin, Vorosjilov, Molotov og Beria. Hermed var skylden for mordene endelig blevet placeret.

Umiddelbart efter de tyske offentliggørelser om ligene i Katyn-skoven i 1943 gik Sovjetunionen i gang med at skyde hele skylden for mordene på tyskerne. Tyske rekognosceringsfly kunne følge NKVDs hektiske arbejde, lige så snart Katyn-området var blevet erobret af Den røde Hær. Alle de døde var blevet dræbt med tyske Walther pistoler, og der lå tyskefabrikerede patronhylstre over alt. Forklaringen på det var, at Stalins "hofbøddel", senere generalmajor i NKVD Vasilij Blokhin, ikke stolede på de sovjetiske pistoler, så han medbragte personligt en hel kuffert fuld af Walther-pistoler til opgaven. Derfor har begge parter beskyldt hinanden for mordene såvel under krigen som i det efterfølgende retsopgør i Nürnberg. Det fortsatte under Den Kolde Krig, og tyskernes vidner fra 1943 var truet resten af livet. Det fik alvorlige konsekvenser for stabslæge Helge Thramsen fra Søværnet, som i 1943, mens han var souschef på Retsmedicinsk Institut, som dansk repræsentant blev pålagt at vidne om sagen.

Bogen er velskrevet, forsynet med et særdeles godt kort over begivenhederne og med relevante fotos. Bogen kommer godt rundt i alle sagens aspekter, lige fra polakernes internering, selve mordene, den sovjetiske misinformationskampagne, sagen i Nürnberg, perioden under Den Kolde Krig og selve den russiske indrømmelse. Hertil kommer præsident Putins opfattelse, herunder det nye Ruslands opfattelse, af Stalins rolle under krigen. I begyndelsen af Den Kolde Krig kunne man i Vesttyskland høre argumenter i retning af, at Katyn jo retfærdiggjorde "Operation Barbarossa", det tyske angreb på

Related articles

Hvad er Krigsførelsens kredsløb og hvad kan vi med det

Bogtyvene - Jagten på forsvundne biblioteker

Sønderborgs Soldater. Kasernen i Sønderborg 1907-2014

Generalforsamlingen for Det Krigsvidenskabelige Selskab 2017

KOMMENDE
ARRANGEMENTER

SENESTE
ARRANGEMENTER

Foredrag om det landmilitære perspektiv fra NATO's nordøstlige flanke ved brigadegeneral Per Orloff Knudsen.
Svanemøllen Kaserne AUD i bygning 75.
31/05 2018

Sovjetunionen. Bogen giver også læseren et indtryk af historieopfattelsen i det moderne Polen. Alt i alt en bog, som man bliver meget klogere af at læse, men det er barsk læsning. Den danske udgave bærer præg af at være oversat fra tysk. Sproget er lidt knudret, men det er en fremragende bog.

2447

Aktive medlemmer

1935

Artikler

32

Debatindlæg

[Krigsvidenskab.dk](#)

[Kontakt](#)

[Støttemedlemmer](#)